

Nagy C., *Katalin: Data and Argumentation in Historical Pragmatics. Grammaticalization of a Catalan Motion Verb Construction*, Sheffield: Equinox, 2019.

Bemutatója: Berta Tibor PhD

Megtisztelő és nagy örömmre szolgál, hogy bemutathatom az érdeklődőknek Nagy C. *Katalin Data and Argumentation in Historical Pragmatics. Grammaticalization of a Catalan Motion Verb Construction* című angol nyelvű monográfiáját, mely a Németh T. Enikő, Kádár Z. Dániel és Bibok Károly által szerkesztett *Pragmatic Interfaces* című sorozat részeként jelent meg 2019-ben az Equinox kiadónál. A kötet szerzője a Magyar Tudományos Akadémia, a Debreceni Egyetem és a Szegedi Tudományegyetem által közösen működtetett és Kertész András akadémikus által vezetett Elméleti Nyelvészeti Kutatócsoport tudományos munkatársa és a Pragmatika Centrum Országos Kutatóközpont tagja. Kutatásaiban a történeti pragmatika különböző kérdéseivel foglalkozik –ideértve többek között a grammatikalizáció és a jelentésváltozás kapcsolatát, a történeti pragmatika módszertanát és a történeti beszédaktuskutatást–, mégpedig elsősorban középkori katalán és spanyol források adatainak elemzésével, így kutatásaiban ötvözi általános és elméleti nyelvészeti, valamint spanyol és katalán filológiai képzettségét. Az itt bemutatott monográfia középpontjában a katalán történeti nyelvtan egyik legsajátosabb jelensége, az *anar* 'megy' mozgásige jelen idejű alakjai és a főnévi igenév által alkotott szerkezet grammatikalizációja áll, melyet a szerző már korábbi tanulmányaiban (Nagy C. 2008a; 2008b) is vizsgált. A témának az ad különleges jelentőséget, hogy ez az eredetileg valamilyen cél elérése érdekében végzett mozgást jelentő szerkezet a katalánban egyedülálló módon perfektív jelentést vett fel, miközben a többi újlatin és más nyelvben a hasonló szerkezetek jövő időt fejeznek ki. A mai katalán igerendszernek ez a körülírással befejezett múlt ideje tehát –mely az irodalmi és nyelvjárási változatokon kívül teljes mértékben átvette a latintól örökölt szintetikus perfektum szerepét– nem tipikus fejlődés eredménye, amit a nyelvtörténészek és a nyelvfejlődés elméleti kérdései iránt érdeklődő nyelvészek különböző hipotézisek kereteibe helyezve próbáltak magyarázni. Colon (1959/1978), Pérez Saldanya (1996) és Segura-Llopes (2012) a szerkezet eredetét a történeti vagy elbeszélő jelenben keresi, Detges (2004) egyfajta inchoatív körülírásként értelmezi, míg Calvo Pérez (1995) és Martos (1996) deixishipotézise a tér és az idő metaforikus társításában látja a nyelvi változás lényegét. Az előzőekkel szemben Juge (2002; 2006; 2008) befejezett múlt hipotézise inkább a szerkezet múlt idejű segédigés alakjaiban véli felfedezni annak eredetét. Nagy C. *Katalin* e monográfiájában nemcsak sorra veszi és összegzi a szakirodalomnak ezeket a feltevéseit, hanem ilyen irányú tanulmányainak eredményeit szintetizálva új megközelítéssel szolgál. A történeti pragmatika elméleti keretében vizsgálja felül a korábbi hipotéziseket és elemzi a maga gyűjtötte, korpuszon alapuló nyelvészeti adatokat. A szóban forgó katalán szerkezet grammatikalizációjának kezdeti stádiumára vonatkozó új hipotézisét Kertész és Rákosi (2008; 2012) p-modelljének alkalmazásával alkotja meg, melynek újszerű adatfogalma szerint a kutatás során felhasznált információk nem tekinthetők teljesen bizonyos ismereteknek, csupán plauzibilisnek. A p-modell adaton plauzibilis kijelentést ért, amely az információértékén túl valamely forrás alapján hozzárendelhető plauzibilitási értéket is tartalmaz. Nagy C. *Katalin* a konkrét szerkezet vizsgálatát tehát az adatkezelés és a tudományos érvelés elméleti kérdéseit is figyelembe véve végzi. Amint azt kifejti, a történeti pragmatika területén „az adatkérdés hangsúlyozottabban jelentkezik”, egyrészt mivel a régi írott források csupán „megközelítő evidenciát” nyújthatnak, és a kutató csak közvetetten juthat információhoz, másrészt pedig mert a jelentés nehezebben hozzáférhető szintjein, ahol a pragmatika vizsgálódik, nehezkesebb az adatgyűjtés. Éppen ezért munkájának két fő célkitűzése van: tárgy tudományos célja, hogy saját gyűjtésű, a korábbi kutatásokhoz képest szélesebb korpuszból kinyert példaanyagában megvizsgálja a konkrét grammatikalizálódó mozgásigés szerkezet szemantikai változásának kezdeti stádiumát,

elméleti célja pedig az adatoknak a történeti pragmatika általi kezelését érintő módszertani kérdések áttekintése. E célkitűzések mindvégig logikus és precíz végrehajtásával nemcsak a katalán történeti nyelvtan egy sajátos, és számos kutató által elemzett jelenségének vizsgálatához járul hozzá –mégpedig a korábbiaknál részletesebb módon és nagyobb elméleti megalapozottsággal–, de a történeti pragmatika módszereinek alkalmazhatóságát illetően is újdonsággal szolgál.

Nagy C. Katalin munkájának további újdonsága, hogy vizsgálódása –bár a középpontban mindvégig a katalán *anar* + főnévi igenév struktúra áll– éppen az említett elméleti célok miatt erőteljesen összevető jellegű. Egyrészt a katalán szerkezet elemzését a szerző a kontextus- és funkcióbeli, valamint szemantikai és morfológiai hasonlóságok miatt a spanyol *ir* 'megy' *a* + főnévi igenév szerkezettel összevetve hajtja végre. Ez a módszertani fogás kézenfekvő, mivel a szerző feltételezése szerint a két struktúra azonos eredetre vezethető vissza, ugyanakkor a spanyol szerkezet grammatikalizációja egy univerzális tendenciába beleillő és egyúttal jól dokumentált folyamat, míg a katalán sajátosságos, egyetlen más nyelvben sem dokumentált fejlődést írt le. Így az elemzett korpuszba a 13. és 16. század által határolt időszakból származó, főként prózai, elbeszélő jellegű katalán és spanyol nyelvű szövegek kerültek. Az ismertebb katalán krónikák mellett többek között katalán nyelvű középkori parlamenti beszédek, fennmaradt korabeli levelek és a spanyol esetében megkerülhetetlen Cid-ének alkotják annak az impozáns példaanyagának a forrásait, amelyet a szerző kvalitatív és kvantitatív vizsgálatnak vet alá, és amelynek a téma szempontjából releváns katalán részét a könyv végén –az olvasó tájékozódását segítő név- és tárgyindex mellett– szövegenkénti bontásban közli. Másrészt a mozgásigét tartalmazó struktúrákéhoz hasonló funkcionális és formai jellemzőkkel rendelkező intencionális *pensar* 'gondol' (*de*) + főnévi igenév és inchoatív *començar* '(el)kezd' (*a / de*) + főnévi igenév perifrázisokat is bevonja a kutatásba. Ez a fajta összevetés lehetőséget biztosít a szerzőnek a középkori *anar* + főnévi igeneves szerkezet intencionális, illetve inchoatív jellege mellett érvelő két rivális hipotézis tesztelésére. Ez a két nyelvet és több, szemantikai és funkcionális szempontból hasonló szerkezetet bevonó vizsgálati módszer jól illeszkedik a szerzőnek ahhoz a megállapításához, hogy a történeti pragmatikai vizsgálatoknak az adatforrások minél szélesebb körét kell integrálniuk. Ugyanakkor a korpuszon való vizsgálódását Nagy C. Katalin olyan általános, a nyelvészeti kutatás módszertanát érintő elméleti kérdések elemzésére is felhasználja, mint az *adat*, különösképpen a történeti korpuszból nyert adat fogalma, valamint a különböző hipotézisek közötti választást meghatározó tudományos érvelés. Ennek eredményeképpen munkája nem csupán a konkrét szintaktikai szerkezet fejlődésének egy újabb megközelítése, következtetései ennél jóval messzebbre mutatnak.

A könyv szerkezetét illetően elmondható, hogy azt az említett kettős célrendszer határozza meg. A célok megfogalmazása és a korpusz, valamint a módszer bemutatása után a második fejezetben a szerző a meghatározott tárgytudományos kérdéseket veszi sorra, majd a harmadikban áttér az elméleti jellegű módszertani fejtegetésekre. Ezekre alapozva a negyedik fejezetben kifejti az *anar* + főnévi igenév szerkezet grammatikalizációjára vonatkozó új elméletét, végül az utolsó, ötödik fejezetben összegzi az eredményeket, melyeket a következő módon foglalhatunk össze. A mű tárgytudományos eredményei közt kiemelkednek a katalán és a spanyol fejlődéssel, valamint a mozgásigés szerkezetek és más, hasonló struktúrák összevetésével kapcsolatos következtetései. Az *a* előjárósó nélküli és az azzal ellátott főnévi igenévvel alkotott szerkezetek, valamint a jelen, illetve múlt idejű ragozott igés változatok megoszlásában mutatott különbség alapján megállapítja, hogy „a katalán és a spanyol szerkezet fejlődésének külön útra térése már a középkori nyelvállapotban megkezdődött”, és hogy az előjárósó megjelenése a katalánban összefüggésben áll az *anar* ige deszemantizálódásának előrehaladásával. Azt is kimutatja, hogy az *anar* + főnévi igenév használata nem a *començar* '(el)kezd', hanem a *pensar* 'gondol' igével képzett szerkezetével állítható párhuzamba, vagyis

a szerkezet grammatikalizációjának kezdetei feltehetőleg nem az inchoatív aspektussal hozhatóak összefüggésbe, hanem jelentésváltozása kezdeti szakaszában feltehetően inkább szándékra utaló perifrázissá vált; ha pedig ez így van, akkor a világ nyelveinek más 'megy' + főnévi igenév típusú szerkezeteihez hasonló fejlődést írt le. Módszertani szempontból kutatásainak fontos hozadéka annak megállapítása, hogy a korpusz, így természetesen a történeti korpusz sem tekinthető teljesen megbízható adatforrásnak. A Kertész és Rákosi által kidolgozott p-modellt a történeti korpusz elemzésére alkalmazva rámutat a különböző adatforrások használatának szükségességére és arra, hogy „a korpuszadat egy korpuszbeli előfordulásból kiinduló, az alapján konstruált adatnak tekinthető”, amivel az adattípusok integrálásának kérdéskörét is jelentős hozzájárulással gazdagítja.

Az elmondottak alapján úgy gondolom, Nagy C. Katalinnak az *anar* + főnévi igenév típusú katalán múlt idő grammatikalizációjának kezdeti szakaszát vizsgáló, széles forrásanyagot felhasználó, nagyfokú elméleti megalapozottsággal és pontossággal kidolgozott monográfiája nemcsak a hazai katalán nyelvészeti témájú munkák közül emelkedik ki, de nemzetközi viszonylatban is színvonalas munka, mely jelentős elméleti eredményeket mutat fel, és joggal tarthat számot az olvasók érdeklődésére.

Bibliográfia

- Calvo Pérez, Julio 1995. El TAMP en valencià. *Caplletra* 19: 259–278.
- Colon, Germà 1959/1978. El perfet perifràstic català “va + infinitiu”. In: Germà Colon (szerk.): *La llengua catalana en els seus textos, 2. vol.* Barcelona, Curial, 119–130. [Első megjelenés: Le parfait périphrastique catalan 'va+infinitif'. In: *Actas do IX Congresso Internacional de Linguística Românica*. Lisbon, Universidade de Lisboa, 165–176.]
- Detges, Ulrich 2004. How cognitive is grammaticalisation? The history of the Catalan *perfet perifràstic*. In: Olga Fischer – Muriel Norde – Harry Perridon (szerk.): *Up and down the cline: the nature of grammaticalisation*. Amsterdam, John Benjamins, 211–227.
- Juge, Matthew L. 2002. *Tense and aspect in periphrastic pasts: evidence from Iberian Romance*. Doktori értekezés. University of California-Berkeley.
- Juge, Matthew L. 2006. Morphological factors in the grammaticalisation of the Catalan “go” past. *Diachronica* 23/2: 313–339.
- Juge, Matthew L. 2008. Narrative and the Catalan GO-past. *Folia Linguistica Historica* 29: 27–56.
- Kertész András – Rákosi Csilla 2008. *Adatok és plauzibilis érvelés a nyelvészetben*. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó.
- Kertész, András – Rákosi, Csilla 2012. *Data and evidence in linguistics: a plausible argumentation model*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Martos, Josep Lluís 1996. Cognició, temporalitat i lingüística comparada: el pretèrit perfet perifràstic i la metàfora del temps en català. *Caplletra* 20: 111–127.
- Nagy C., Katalin 2008a. Aspecto verbal en la evolución de la construcción catalana „*anar* + infinitiu”. In: Berta Tibor (szerk.): *Acta Hispánica* 13. Szeged, Hungaria, 75–96.
- Nagy C., Katalin 2008b. Data in historical pragmatics: a case study on the Catalan periphrastic perfective past. In: Kertész András – Rákosi Csilla (szerk.): *New approaches to linguistic evidence. Pilot studies*. (MetaLinguistica, vol. 22.) Frankfurt am Main etc., Lang, 171–197.
- Pérez Saldanya, Manuel 1996. Gramaticalització i reanàlisi: el cas del perfet perifràstic en català. In: Axel Schönberger – Tilbert Dídac Stegmann (szerk.): *Actes del desè col·loqui internacional de llengua i literatura catalanes, 3. vol.* Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 71–107.
- Segura-Llopes, Carles 2012. El passat perifràstic en català antic. Una revisió a partir d'estudi de corpus. *eHumanista/IVITRA* 2: 118–147.